SARAWAK
EXPLORACIONS GEOGRAFIA

Pels entorns de Canalda
(Odèn, el Solsonès)

Formacions geològiques, cavitats, engorjats i itineraris ferrats

MONOGRÀFICS SARAWAK
06-2014

© *Fotos: Jordi Lloret i Prieto*

Portada:
Via ferrada a la Cova dels Moros
Pont penjant del Torrent de la Perdiu
Avenc Montserrat Ubach

SARAWAK
EXPLORACIONS GEOGRAFIA

Pels entorns de Canalda (Odèn, el Solsonès)

Formacions geològiques, cavitats, engorjats i itineraris ferrats

Jordi Lloret i Prieto
Montserrat Ubach i Tarrés

Nota

Aquest treball és una aportació de Sarawak al "*Tot sobre l'avenc Montserrat Ubach"* recull documental sobre aquesta cavitat i el seu entorn publicat per la "Comissió per a la Protecció de l'Avenc Montserrat Ubach" de la Federació Catalana d'Espeleologia, amb motiu del 50è Aniversari de la seva descoberta.

També pretén ser una modesta contribució a la divulgació i coneixement de Canalda i el municipi d'Odèn.

Barcelona, agost 2014

© Edició especial
SARAWAK EXPLORACIONS GEOGRAFIA

CANALDA: GEOLOGIA I PAISATGES

L'entitat municipal descentralitzada de Canalda, integrada al municipi d'Odèn (el Solsonès), conté, en els seus 18 km2 de superfície, nombrosos paratges i fenòmens geològics summament atractius pels turistes, excursionistes i practicants de diferents disciplines i esports de muntanya: espeleologia, escalada, descens d'engorjats i el cada cop més popular ascens de vies ferrades i camins equipats.

Els amants de les caminades també trobaran alguns recorreguts mereixedors del seu interès. Destaquem:

El GR-1 que puja des d'Oliana i travessa longitudinalment des de Cambrils a Sant Llorenç de Morunys, enllaçant la vall del Segre, a l'Alt Urgell, amb la vall de Lord.

També el descens i excursió per antics camins de carboners que recorren l'espectacular fondalada del Clot de Vilamala, compartit entre Canalda i els termes veïns de Guixers, Lladurs i Navés. Una mena de "Montserrat a l'inrevés" format per la profunda excavació dels conglomerats oligocènics de la "formació Berga", tan característics d'aquesta part del prepirineu català.

El castell d'Odèn des de la muntanya d'Alinyà.

Columna dreta: Canalda. Festa Major 2013. Dins els actes de la programació es va incloure la commemoració del 50è aniversari del descobriment de l'avenc Montserrat Ubach.

L'espeleologia, l'escalada, el descens d'engorjats, les vies ferrades i els camins equipats són activitats de risc i poden provocar accidents. Cal prendre precaucions.

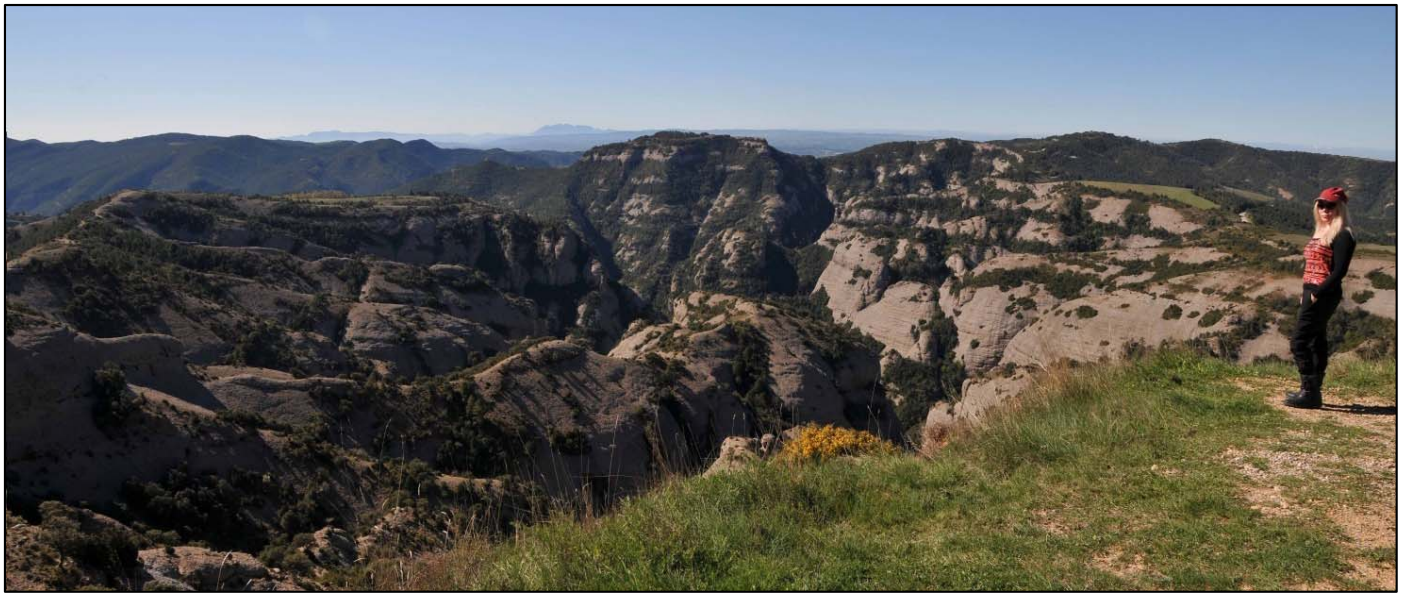

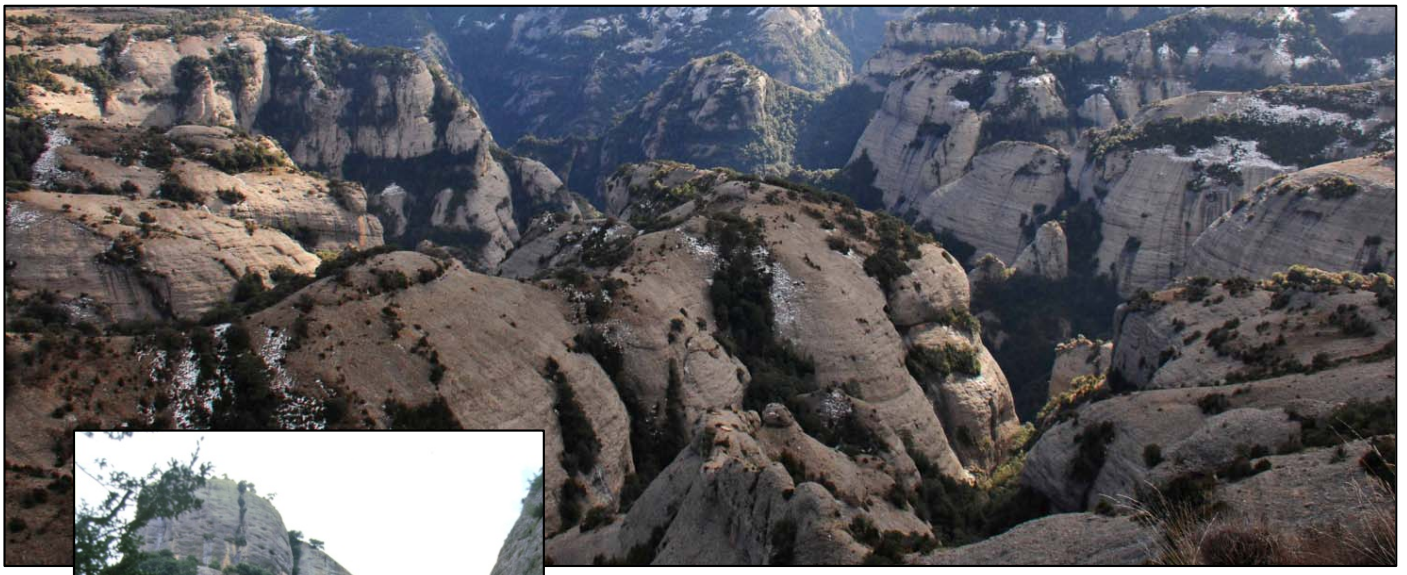

El Clot de Vilamala. Vistes des de la carretera de Solsona a Coll de Jou.

Al fons del Clot, les boques de la cova dels Encantats.

Foto superior: el Camí Ral de Baix, de Cavallera a Canalda, que passa pel costat de la boca de l'avenc Montserrat Ubach.

Fotos inferiors: Creuant la palanca de la Riera de Canalda que porta a Cal Pubilló.

Abrics i coves al vessant esquerra del torrent de la Perdiu a la pujada cap a Puig-arnau.

Canalda és també un bon punt de partida per a conèixer altres interessants indrets del municipi d'Odèn, com són:

El Pedró dels Quatre Batlles, sostre comarcal del Solsonès amb 2.384 metres d'alçada. Rep aquest nom per ser el punt de confluència de quatre municipis (Odèn, la Coma i la Pedra, Fígols i Alinyà i la Vansa i Fórnols, aquests dos últims a l'Alt Urgell).

Molt a prop, a les plataformes calcàries superiors del Port del Comte, la cèlebre Bòfia del Port del Comte, un forat amb una boca de 20 x 6 metres que baixa fins al 30 metres de profunditat, conegut des de temps immemorial per la gent del país que antigament recollien i aprofitaven el gel acumulat al fons.

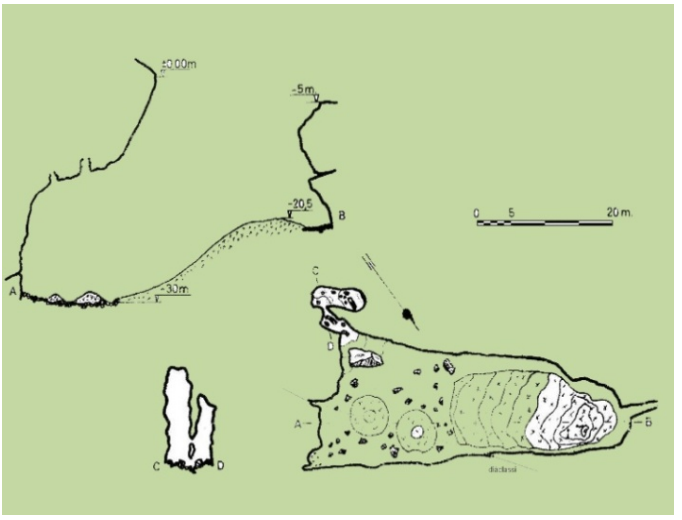

***Bòfia del Port del Comte**. Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach.1966.*

L'Esllavissada de Santa Bàrbara de Cambrils, des de la carretera.

El Salí de Cambrils.

I a Cambrils, el Salí, antigues salines amb el seu seguit de basses d'evaporació graonades muntanya avall, amb les restes de cinc antics molins hidràulics a diferents nivells.

També el conjunt de les grans Esquerdes de Cal Agustí, tres diàclasis obertes que fracturen les calcàries mesozoiques del Cretàcic per sobre de la seva espectacular Esllavisada de Santa Bàrbara de Cambrils, l'amuntegament de rocs caiguts al costat de la carretera a conseqüència del desplaçament sobtat de les vessants succeït fa uns tres segles.

Al NW del Solsonès, fora ja del terme d'Odèn, sobre la veïna vall de Lord, tenim l'estació d'esquí del Port del Comte, una de les més pròximes a Barcelona, amb més de 42 km de pistes, 45 km per raquetes i un circuit de 15 km d'esquí nòrdic amb gran part dels seus traçats a través de boscos de pins que li donen un encís especial.

Als seus peus, Sant Llorenç de Morunys, la segona població de la comarca després de la capital, amb el Santuari de Lord dominant sobre les blaves aigües del pantà de la Llosa del Cavall.

I ja més llunyà, l'altiplà de la Serra de Busa i l'afamat Capolatell amb la seva història apassionant, o els extraordinaris relleus dels Bastets considerats un fenomen geològic de rellevància internacional.

Vista des de la balma del Fornó, al peu del pla de Sòbol.
A primer terme, la mola de Lord i al fons l'altiplà de la serra de Busa.

ESPELEOLOGIA: MÉS DE 90 AVENCS, COVES, BALMES I ESPAIS D'INTERÈS GEOLÒGIC

Comencem per un dels punts d'interès geològic més famosos de la comarca.

A la vora de la branca del *Camí Ral de Baix* que porta de les masies de Cavallera a Canalda, tenim l'avenc Montserrat Ubach, explorat el 1963. Una bonica successió de set pous naturals que baixen 202 metres de desnivell. Va ser rècord de fondària de Catalunya fins el 1978 i l'avenc més profund del món en conglomerats fins el 1982. I com que sota terra mai s'acaben les exploracions, encara a la primavera de 2014 els espeleòlegs acaben d'enllestir la topografia completa d'un pou lateral de prop de 70 metres de vertical que no s'havia tornat a explorar des dels anys 60.

Entre els atractius d'aquesta pregona cavitat subterrània que expliquen la seva rellevància científica, esportiva i turística, tant a nivell comarcal, nacional com internacional, cal destacar la presència de múltiples nius de pisòlits o "perles de caverna", amb centenars d'exemplars que han estat recollits per institucions i estudiosos per tal de protegir-les, destacant una peça excepcional considerada la segona més gran d'Europa, amb un pes insòlit de 731 grams.

Us aconsellem la lectura de l'article digital "Perles de caverna de l'avenc Montserrat Ubach" al blog avencmontserratubach.blogspot.com

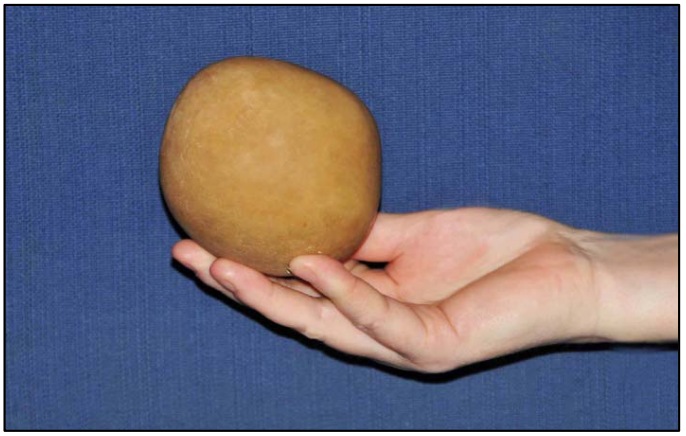

"La Perla". La perla de caverna més gran trobada a l'avenc i la segona, també més gran, documentada d'Europa.

Contemplant la boca superior de l'avenc, vista des del mirador del Camí Ral de Baix, a l'altra banda de la rasa d'Esplugapalla.

Als anys 80, travessant el passamà a la capçalera del primer pou per arribar a la via "Espeleo Club de Gràcia".

Primavera de 2014. Espeleòlegs de Terrassa a Cavallera. Treballs topogràfics del pou de 70 metres (via Josep Subils), explorat el 1965 i encara topogràficament inèdit.

Foto històrica de la primera exploració de l'avenc, el 1963 (autor: Fèlix Alabart).

Primavera de 2014. Baixant el primer pou de l'avenc.

SARAWAK EXPLORACIONS GEOGRAFIA

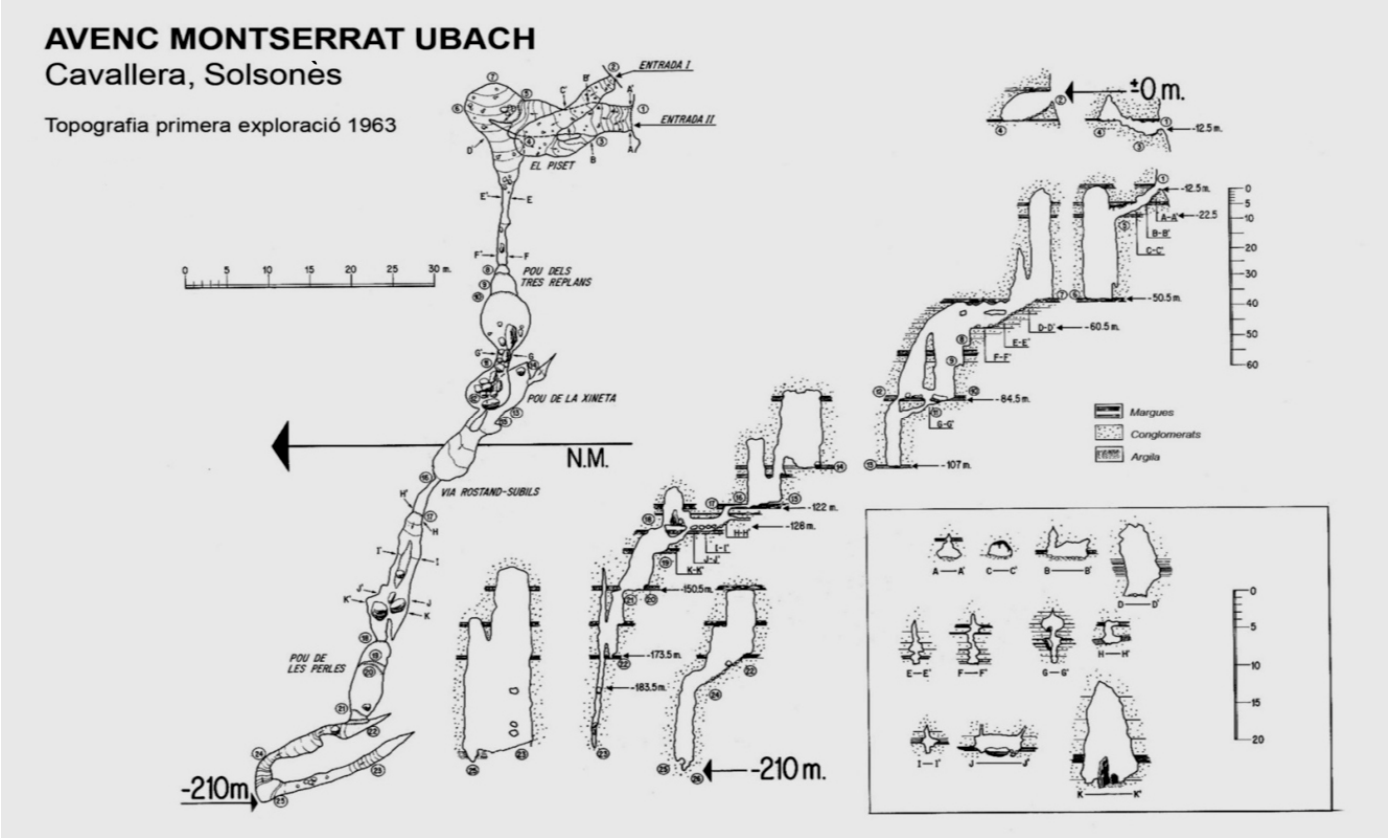

Topografia: Ferran Godoy, Josep Subils, Oleguer Escolà i Joan Senent. Primera exploració 1963.

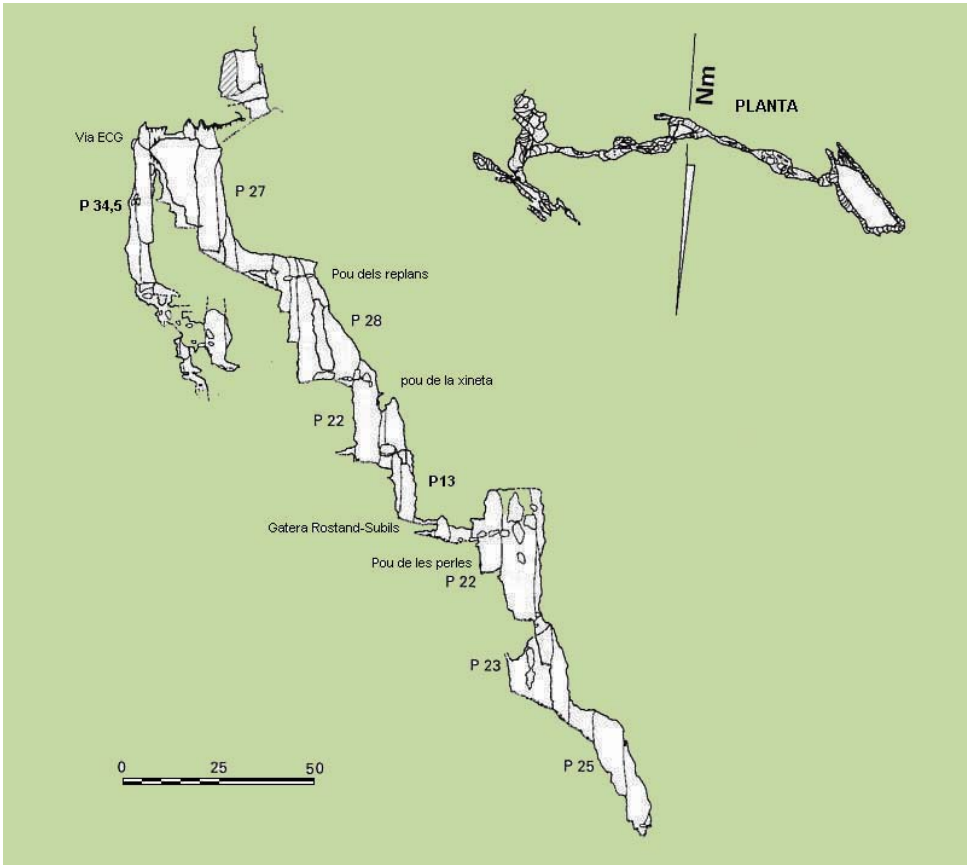

Avenc Montserrat Ubach. Topografia: Jordi Renom, Lluís Calvet, Llorenç Canet, Jordi de Valles, Jaume Ferreres i Maria del Carme Merino. 1981, 82 i 85.

Com a testimonis de la carstificació dels conglomerats i les calcàries, a més de nombroses balmes i petites cavitats repartides per tot el territori, s'han explorat pels voltants de Canalda i Cambrils altres fenòmens subterranis d'interès espeleològic com la grallera de Cambrils, situada prop del cim del Tossal de Cambrils i formada per un pou de 19 metres i una rampa que arriba al 31 metres de fondària.

No gaire lluny d'aquest, la bòfia de l'Obac (o dels Cortals) del Marcús, un pouet únic de 15 metres. El pou de la Canaleta, sobre la rasa d'Encies o l'avenc del Xato, proper a la collada de Llinars, tots dos formats per úniques verticals de 15 m.

El pou de Coll d'Alzina, que baixa 32 metres, prop de les runes de la casa Alsina pels voltants del castell d'Odèn. I els importants pous de 54 metres de la Grallera d'Odèn (publicada com avenc de les Gralles), al Serrat de les Gralles i el de 43 metres del forat de la Grallera, amb una galeria descendent que porta als 56 de profunditat, a la capçalera de la Riera d'Odèn.

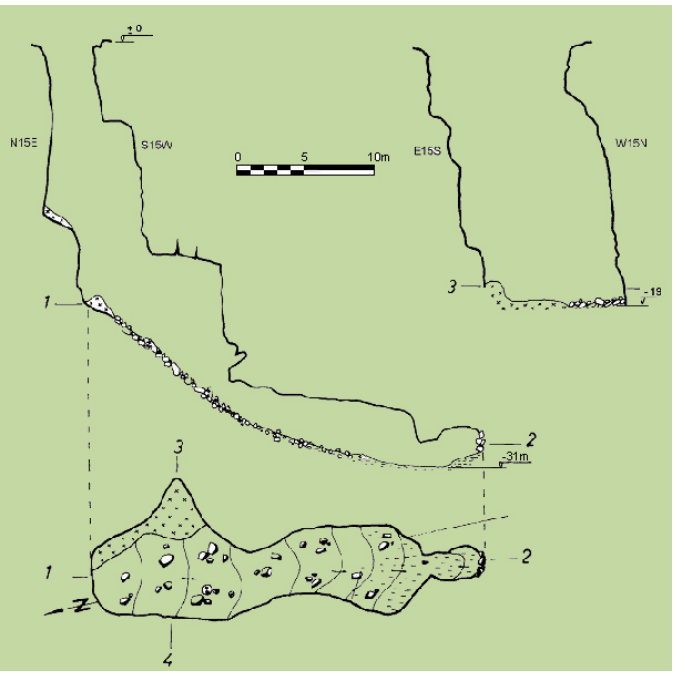

Grallera de Cambrils. Topografia: Oleguer Escolà, Joan Senent, Montserrat Ubach i Joan Antoni Raventós. 1964.

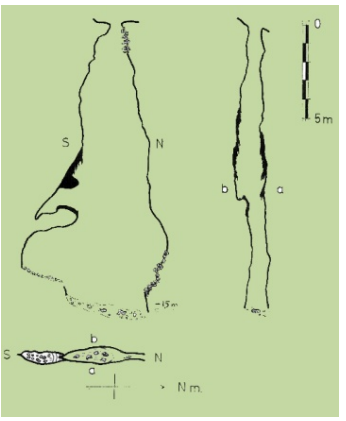

Avenc del Xato. Topografia: Oleguer Escolà, Josep Subils, Montserrat Ubach i Joan Pintó. 1964.

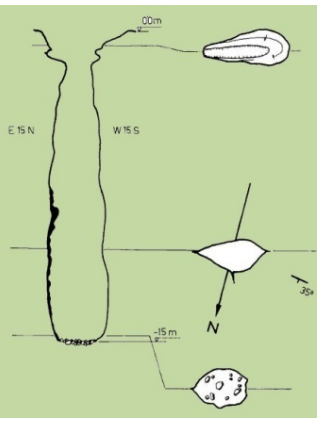

Bòfia de l'Obac de Marcús. Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach. 1964.

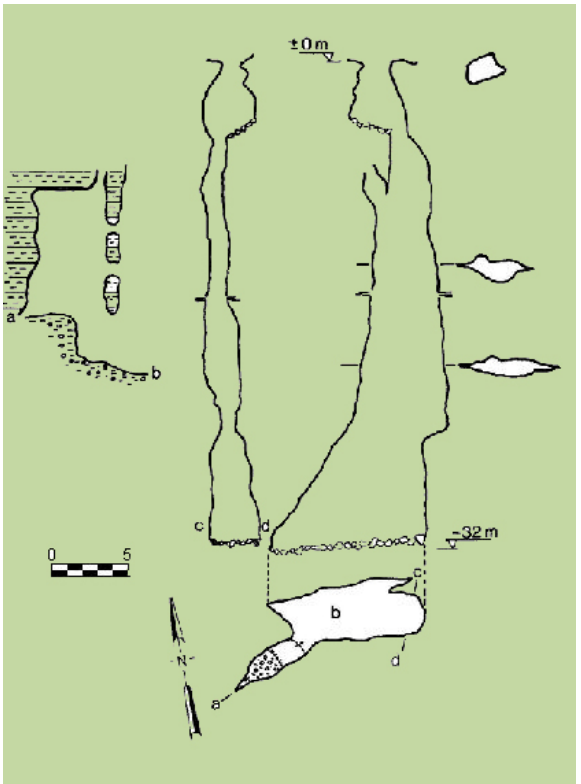

Pou de Coll d'Alzina. Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach. 1967.

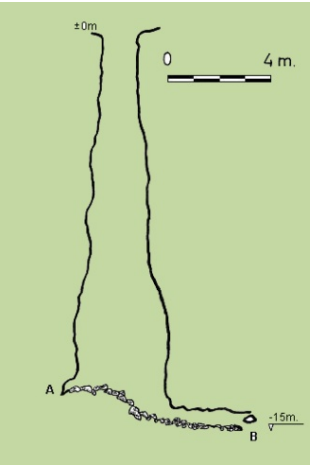

Pou de la Canaleta. Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach. 1965.

L‘avenc de la Costa de la Bòfia, pouet de 8 metres i rampa que arriba a -16 metres, en un dels torrents afluents del barranc de Junyent. I la bòfia de la Valldan, conjunt de galerietes que arriben a 20 metres de fondària amb 100 metres de recorregut i amb jaciments neolítics.

En total, només als diferents pobles que formen Odèn, els espeleòlegs porten catalogats quasi un centenar de fenòmens subterranis (dades de l'any 2009) que és, ni més ni menys, que prop de la meitat de les 230 coves, balmes i avencs explorats fins ara a tot el Solsonès.

Aquest coneixement del subsòl del territori es va iniciar a començaments dels anys 60 amb l’anomenada "Operació Solsonès", fructífera campanya espeleològica organitzada per l’exploradora manresana Montserrat Ubach i els seus pares, que va comptar amb la participació dels més importants grups espeleològics barcelonins de l’època i que va permetre el descobriment i exploració de les que encara són les cavitats més importants d'Odèn i de tota la comarca.

En els darrers anys, la catalogació del Solsonès subterrani s’ha anat prosseguint fins avui dia, principalment mercès a l’activitat duta a terme pels espeleòlegs de Solsona sota l’empenta d'en Salvador Codina i companys.

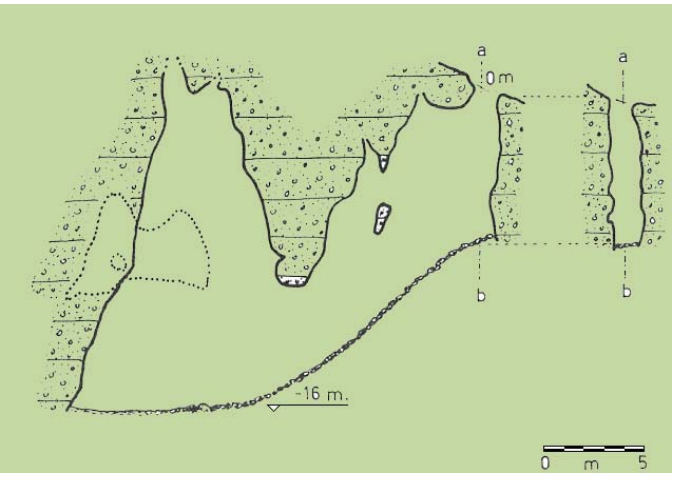

Avenc de la Costa de la Bòfia.
Topografia: Oleguer Escolà, Montserrat Ubach i Toni Nubiola.1971.

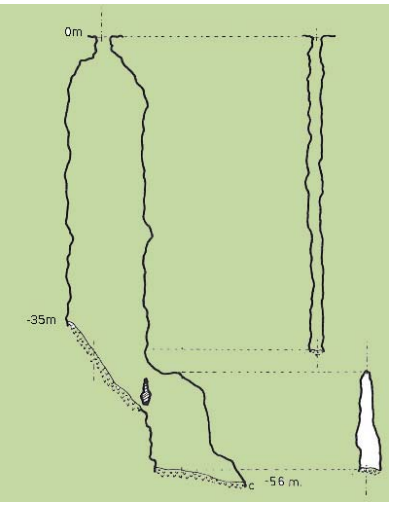

Avenc de les Gralles. Topografia: Daniel Vergés. 1978.

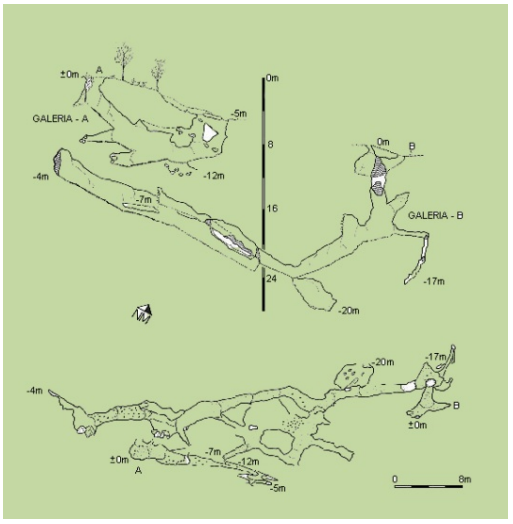

Bòfia de Valldan. Topografia: Imma Estany i Josep Lluís Membrado. 1989.

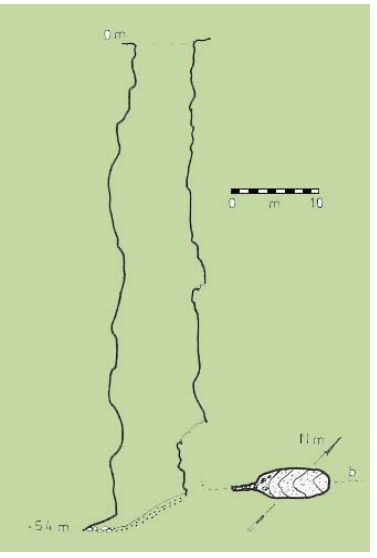

Grallera d’Odèn.
Topografia: Josep Subils, Joan Senent i Emili Sabaté, amb Montserrat Ubach. 1963.

ESCALADA A CANALDA
COMPROMÍS I AVENTURA VERTICAL

A les cingleres calcàries de la Roca de Canalda s'aprecia clarament, des de molts quilòmetres de distància, el conjunt de balmes de les coves dels Moros. Un corriolet les va resseguint al peu de l'espadat en una excursió senzilla per un paisatge captivador que arriba a la balma de Cal Cavallol (o cova de la Rita), on durant molts anys hi va viure la mítica Rita Montada i Llena, la darrera pobladora troglodítica d'aquestes muntanyes.

Aquest itinerari excursionista també serveix d'aproximació pels escaladors cap una sèrie de vies que pugen entre 150 i 300 metres per la paret sud cap el Puig Sobirà, amb recorreguts compromesos i aventurers, passos atlètics i equipaments justos on, com diu l'escalador Armand Ballart, descobridor i principal aperturista de Canalda entre 1989 i 2005 "No se puede fallar. El término caerse queda fuera del vocabulario..."

En total, comptant altres sectors propers, com Riulacó o Llop Blanc, més de 75 itineraris verticals exigents, amb una gran part entre el V+ i el 6c+.

Algunes de les més interessants: Isabella (240 m ED), la del Pitó Agraït (180 m MD+),), Falcon Crest (150 m ED-),Via 1879 (180 m MD+/Ae), de Pasqua (190 m ED-), Nivea (180 m ED-), Nenuco (100 m ED-), After Sun (160 m MD), Virgueria (170 m MD+), Pròpolis (140 m MD), Spectrum (180m ED/Ao), Terra i Mar (160 m ED/A3), Kalachakra (200 m ED-), Cor de Roure (170 m ED-/A3), Martyrium (160 m MD+), Atlanta (180 m ED-), Tangram (300 m ED/A2), Karambola (200 m ED-/A3), Tabú (200 m ED), d'en Ballart (50 m ED-/A3), d'en Darder (60 m MD+/A2), Prêt a Porter (150 m MD+), Euskadi (160 m ED/A2), Rodamons (230 m 6b), Magicus (150 m MD+), de l'Ignasi (6b MD+), Víctimes del 92 (6b MD), Amanita (V+/A1 MD), Directa Estel (6b/Ae MD), etc.

Alguns escaladors destaquen: La millor de totes, Somni Pirata (200 m ED-/A1). La més perillosa, Torrente de Flujo (200 m ED). La més assequible, Fills del Vent (6a+ MD).

Les parets de la cinglera de la Roca de Canalda i la balma de Cal Cavallol (cova de la Rita).

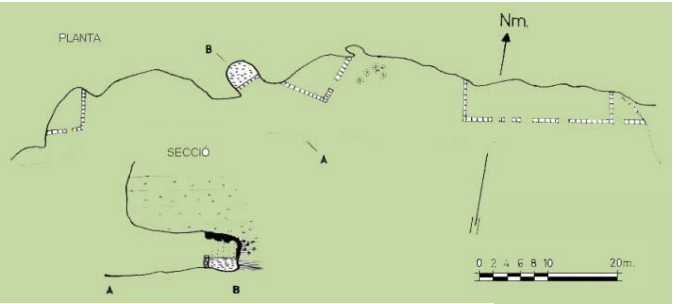

Balma de Cal Cavallol (cova de la Rita).
Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach, amb Joan Antoni Raventós. 1966.

Rasa de Canalda

DESCENS ESPORTIU DE BARRANCS. EMOCIONS I ESBARJO EN UN MARC ESPLÈNDID DE ROCA I AIGUA

Els afeccionats als engorjats tenen en un espai reduït tres magnífics itineraris esportius i lúdics que són, de llevant a ponent:

El Torrent del Grau, la Rasa de la Perdiu i la Riera o Rasa de Canalda.

EL TORRENT DEL GRAU (o de Coll de Jou)

Amb 500 metres de desnivell i 3 km de recorregut el Torrent del Grau s'inicia just a Coll de Jou, al costat mateix de l'encreuament de la carretera que puja des de Solsona amb la L-401, que va resseguint el peu de les serres del Port del Comte en sentit E (Sant Llorenç de Morunys) - W (Canalda, Cambrils).

Compta amb uns quants afluents molt engorjats, dels quals, al menys quatre, també han estat equipats pels seu descens esportiu.

18 ràpels (cap d'ells supera els deu metres) en un llarg i variat trajecte que porta al peu de Canalda. Trams estrets alternats amb d'altres més oberts, caos de blocs, tolls, foscos, marmites, etc.

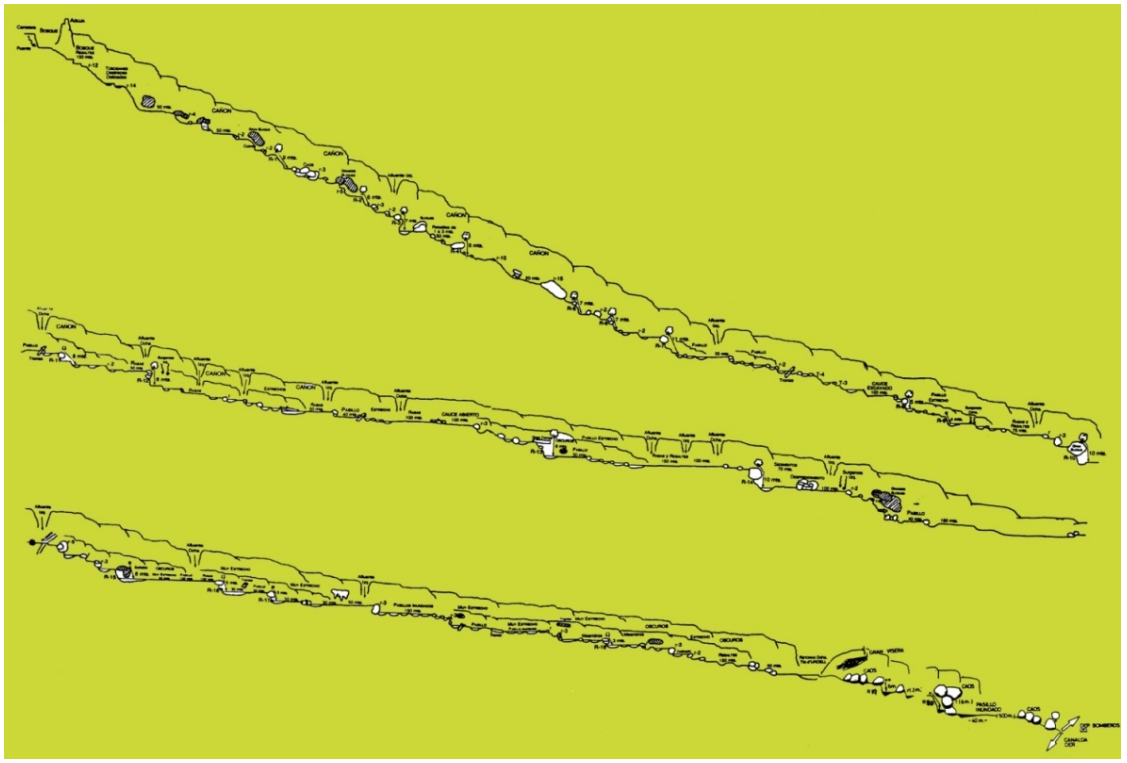

Torrent del Grau. Eduardo Gómez, 1996. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 1. Ed. Autor. Barcelona.

LA RASA (O TORRENT) DE LA PERDIU

Publicada en guies antigues amb el nom incorrecte de Torrent d'Urdoll o Urdell. Comença la part esportiva en un pont a la mateixa carretera L-401, el primer que es troba des de Coll de Jou en direcció a Canalda, just després de passar la desviació a Puig-arnau - Pubilló, des d'on baixa 350 metres al llarg de 3 km, molt encaixats en el conglomerat. Habitualment, quan nedem pels curts trams inundats, ens acompanyen simpàtics tritons, que no semblen molestar-los la nostra presència.

Té onze ràpels. El més llarg es troba prop de l'inici, esglaonat en tres trams que sumen uns 40 metres de vertical, amb bons replans i ancoratges per a fraccionar el descens. Es tracta del Salt de la Perdiu, que dóna nom al torrent. Els excursionistes poden arribar al seu peu seguint el GR-1 des de Canalda per admirar la bonica cascada que es forma quan porta aigua.

Foto: Roman Montull.

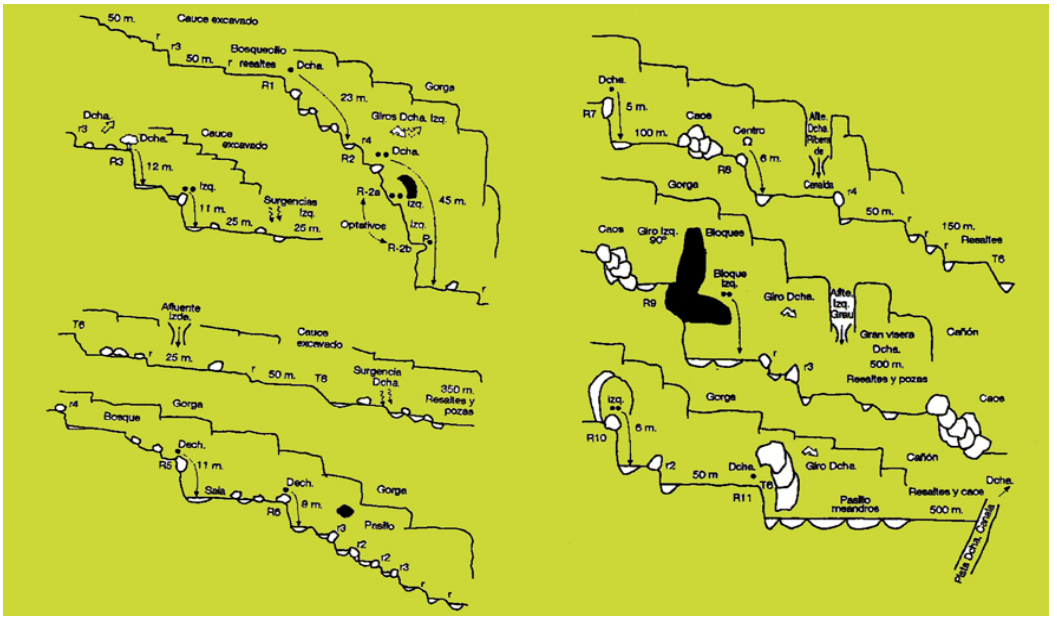

Rasa de la Perdiu. Eduardo Gómez, 1999. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 2. Ed. Autor. Barcelona.

LA RIERA o RASA DE CANALDA

És el més important i aquàtic dels tres barrancs. Neix prop dels Prats de Bacies a quasi 1.900 metres d'alçada, passa per sota la L-401, rep les aigües de la Perdiu i segueix encara un darrer tram fins assolir prop de 800 metres de desnivell quan s'ajunta amb el Grau.

Molt llarg descens si es fa sencer (es pot repartir entre tres sectors separats per pista i carretera). Té nombrosos ressalts i una dotzena de ràpels dels quals, tres arriben als 25 metres de vertical. Trobarem tota mena de racons i paratges que conformen una excursió esportiva, entretinguda i d'estètica atractiva.

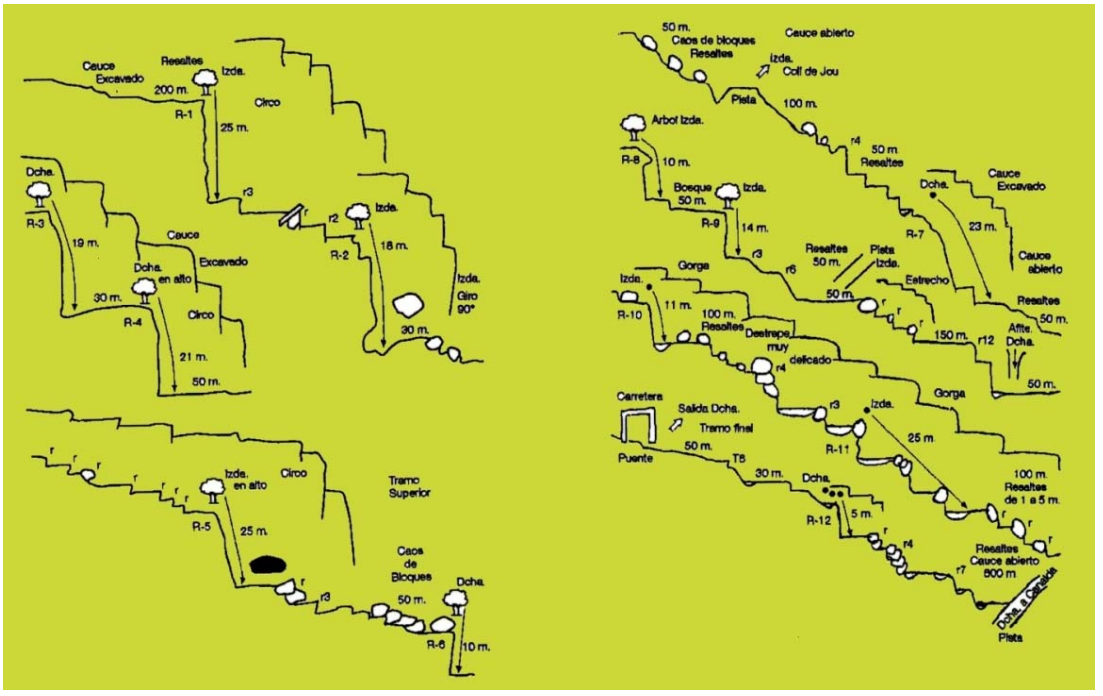

Rasa de Canalda. Eduardo Gómez, 1999. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 2. Ed. Autor. Barcelona.

La Rasa de Canalda, enriquida amb els seus afluents Perdiu, Grau i altres no esportius, desaigua al riu Fred, que baixa des de Cambrils i que constitueix per si sol un dels canyons esportius més llargs de Catalunya. També té uns quants tributaris equipats pel descens:

Sant Gili, Pregon, Paquito Fernández, Caseta Mores, Mas Carissols, etc. destacant la Rasa de Tentellatge, perquè el seu retorn es fa mitjançant una via ferrada batejada Extasy or Flying. El punt final de l'engorjat es troba en el conegut pont del Clop a la carretera prop de Montpol, on a l'estiu és habitual la presència de banyistes que frueixen de les fredes aigües dels seus pregons tolls. Abans d'aquest lloc comença a anomenar-se la Ribera Salada i acaba abocant les aigües de tota la contrada al Segre.

Diferents saltants de la Riera de Canalda.

Tram final del Riu Fred (Ribera Salada).

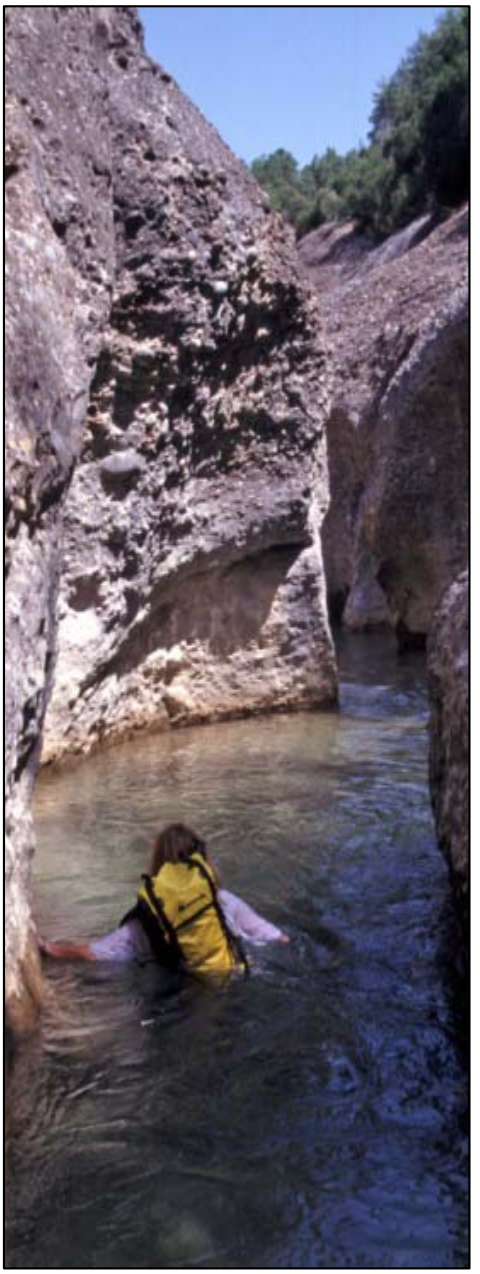

Entre Canalda i Cambrils hi ha almenys tres descensos més d'interès: La Ribera dels Pouets, prop de Cal Xinquet, recorregut selvàtic que conté un salt vertiginós de prop de 100 metres de vertical, el més important de la comarca. En total 14 ràpels que baixen 400 metres de desnivell en 1,3 km.

Els altres dos: el saltant del Forat Colomer, al fotogènic indret del Riulacó, i la Rasa de Cirera, a la Serra de la Garriga, tres ràpels curts amb 150 metres de desnivell en un quilòmetre i mig ben excavat.

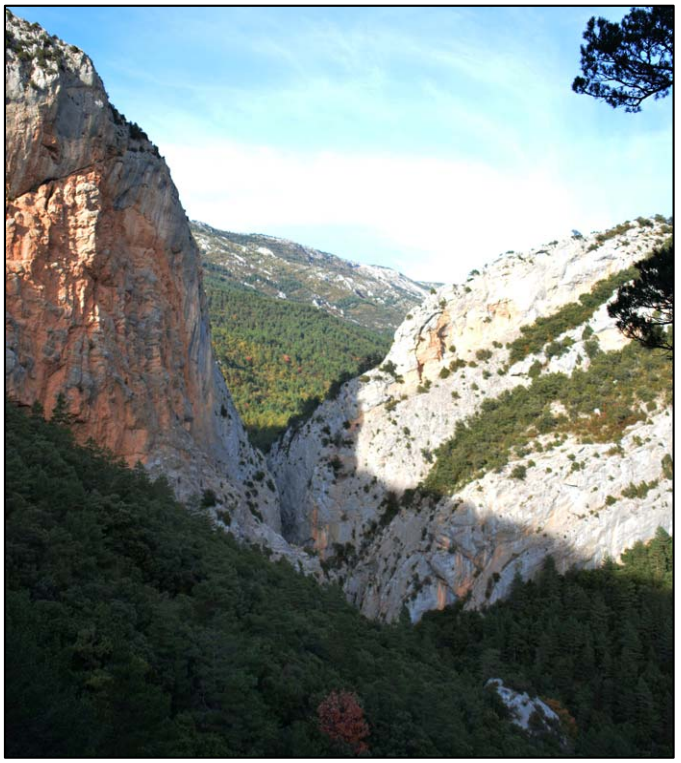

Camí del Riulacò. Al fons, el Forat Colomer.

Rasa de la Cirera

Rasa de la Cirera. Eduardo Gómez, 1999. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 2. Ed. Autor. Barcelona.

Ribera dels Pouets. Eduardo Gómez, 1999. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 2. Ed. Autor. Barcelona.

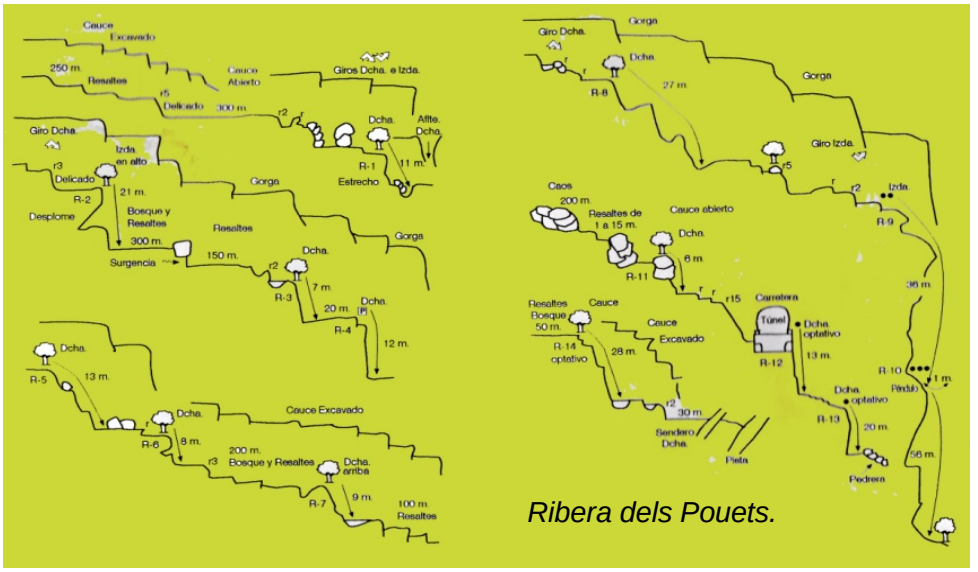

Ribera dels Pouets.

SARAWAK
EXPLORACIONS GEOGRAFIA

QUATRE ITINERARIS FERRATS

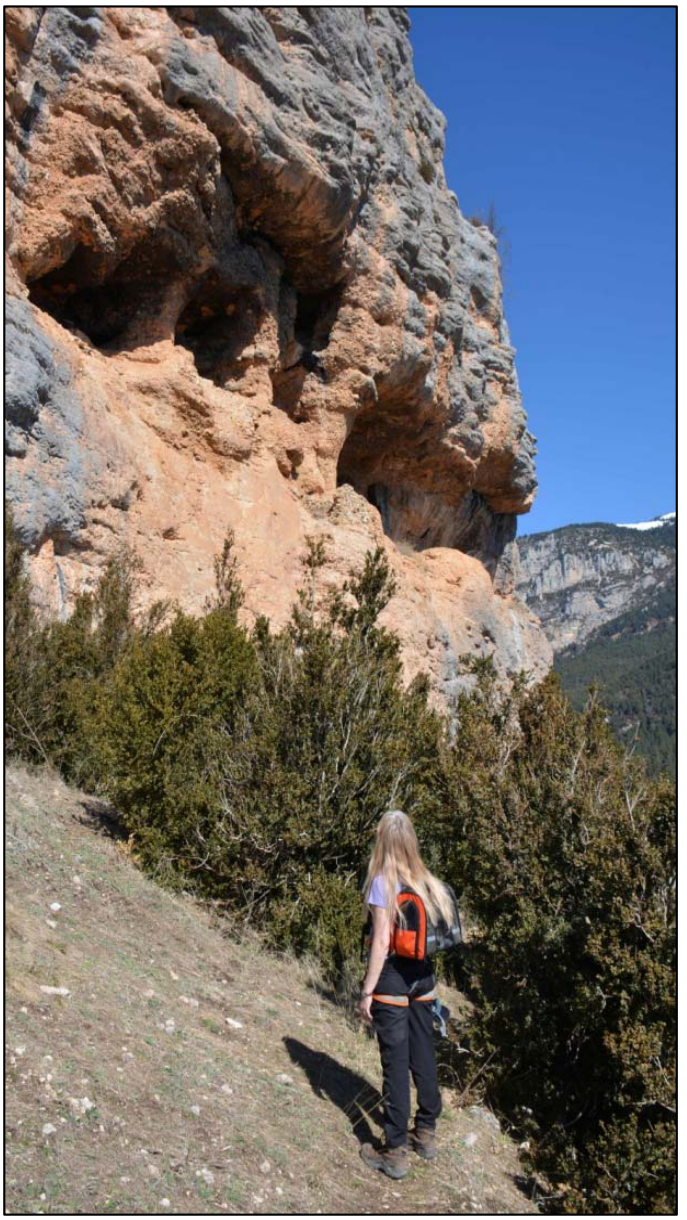

Canalda proposa una inhabitualment dilatada oferta d'itineraris ferrats: una via ferrada i tres camins o passos equipats, un parell d'ells pràcticament desconeguts pels nombrosos afeccionats a aquesta mena d'excursions verticals.

LES COVES DELS MOROS. ASCENS I PASSAMANS DEL SECTOR ORIENTAL

Una corda amb tres o quatre nusos i un cable mig amagats entre el bosc, posats pels escaladors per accedir a algunes de les vies d'escalada de les coves dels Moros, permeten pujar cap a una feixa aèria i estreta. D'allà, un seguit de cables i filferros ens ajuden a progressar horitzontalment per la paret i anar recorrent el conjunt de les balmes més orientals, algunes amb restes d'antigues edificacions, penjades a la cinglera a més de vint metres d'alçada.

La tornada s'ha de fer pel mateix itinerari o muntant un ràpel amb 50 metres de corda en doble. Per accedir a la resta de balmes més cap a l'oest cal seguir a peu per la base de la cinglera i anar fent curtes grimpades amb diferents graus de dificultat i sense equipament fix, que ens permetran anar visitant tot aquest interessant conjunt troglodític.

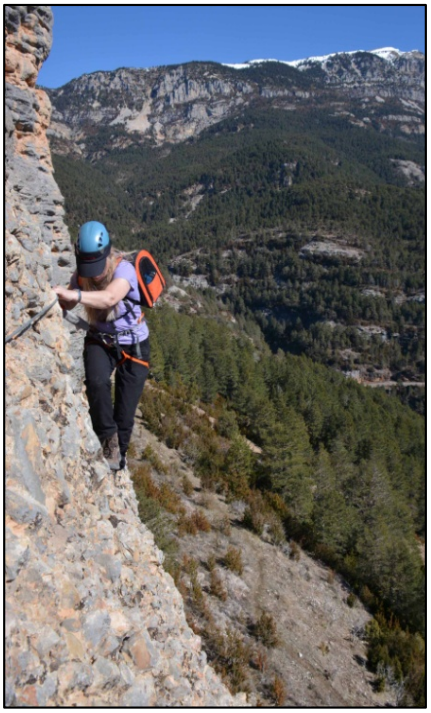

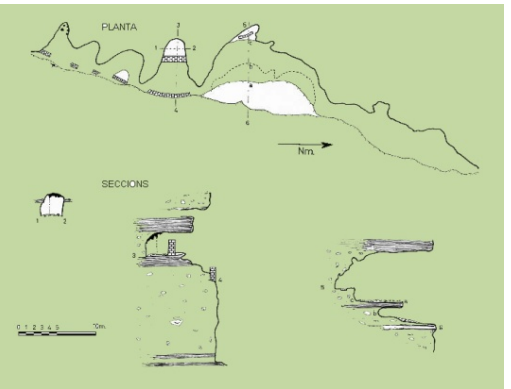

***Coves dels Moros**. Topografia: Oleguer Escolà i Montserrat Ubach, amb Joan Antoni Raventós. 1966.*

ELS TRES EQUIPAMENTS DE CAN PUBILLÓ - PUIG-ARNAU

Els propietaris del conjunt de cases i instal·lacions de turisme rural de Can Pubilló - Puig-arnau han senyalitzat camins de forma elegant i han equipat una sèrie d'itineraris ferrats, com ampliació del conjunt d'atractius paisatgístics i dels serveis que ofereixen als seus hostes. I també posen aquests camins, els equipaments i el barranc a disposició gratuïta i sense necessitat de demanar cap permís pels excursionistes i turistes que volen recórrer aquests magnífics paratges que envolten el Torrent de la Perdiu.

VIA FERRADA PUIG-ARNAU

Es pot accedir a aquesta ferrada seguint el GR que baixa des de Can Pubilló en direcció a Canalda. Però la forma més completa d'arribar a la seva base és fent el descens esportiu del primer tram del Torrent de la Perdiu.

Al peu del Salt de la Perdiu, camí de la Via Ferrada Puig-arnau.

De seguida, just després de rapelar la seva cascada esglaonada de 40 metres, trobarem el GR i el començament de la ferrada. Es tracta d'una via ferrada convencional. Uns 70 metres verticals ben equipats amb esglaons i cable de vida que ens serviran d'escapatòria de la part inicial de l'engorjat o de sortida del GR per tornar ràpidament a la carretera.

Fotos via ferrada: Vicenç Fernández.

PONT PENJANT I TRAM EQUIPAT AL TORRENT DE LA PERDIU

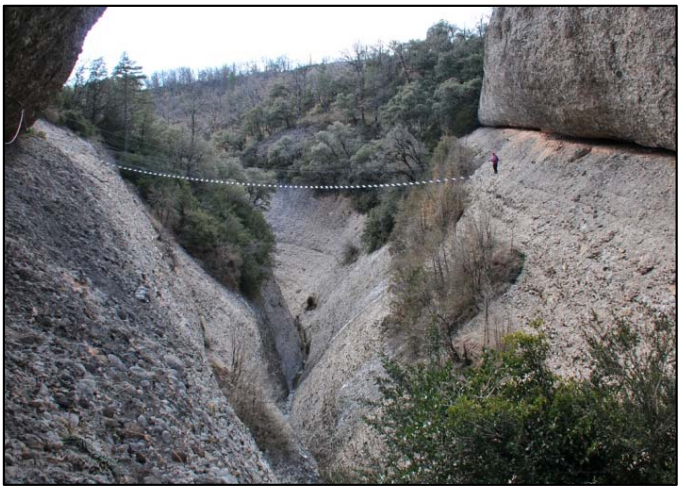

Es pot accedir d'est a oest des de la Serra de Puig-arnau travessant el poble rural de Cal Pubilló - Puig-arnau, o també en sentit contrari venint des de Canalda.

Molt a prop del final del Perdiu un caminet baixa pel seu vessant esquerra i arriba a un bonic i espectacular pont penjant que creua l'engorjat. Un passamà de cable permet fer un curt recorregut circular, atractiu i fàcil, per dins la rasa, primer amunt i després avall.

Panoràmica de Canalda des del Forat Negre.

PASSOS EQUIPATS AL FORAT NEGRE

Per accedir-hi seguirem el camí que surt de Puig-arnau - Pubilló i que baixa pel vessant oriental de la Perdiu. Abans de girar, torrent amunt, per anar a trobar el pont penjant, prendrem una desviació a l'esquerra, en sentit aigües avall. En pocs minuts ens portarà al Forat Negre, una balma suspesa a la paret per on progressarem amb l'ajut d'uns quants ferros a terra, una barana i cables ancorats a la roca.

Tornem enrere i seguint el camí principal, quan ja ens estem acostant al pont penjant, veurem a la dreta i a ras de terra, la petita boca d'una balma habilitada i tancada, *l'Amagatall,* que havia servit de refugi durant la guerra.

.....

Material necessari per aquests quatre itineraris ferrats: Imprescindible equip complet de ferrades pels passamans dels Moros, la ferrada de Puig-arnau i el conjunt del pont penjant i passamans de la Perdiu. Recomanable pel Forat Negre. L'ascens als Moros i la ferrada no són apropiats per a nens; el pont penjant i el Forat Negre poden ser una aventureta per la canalla, però sempre assegurats pels pares.

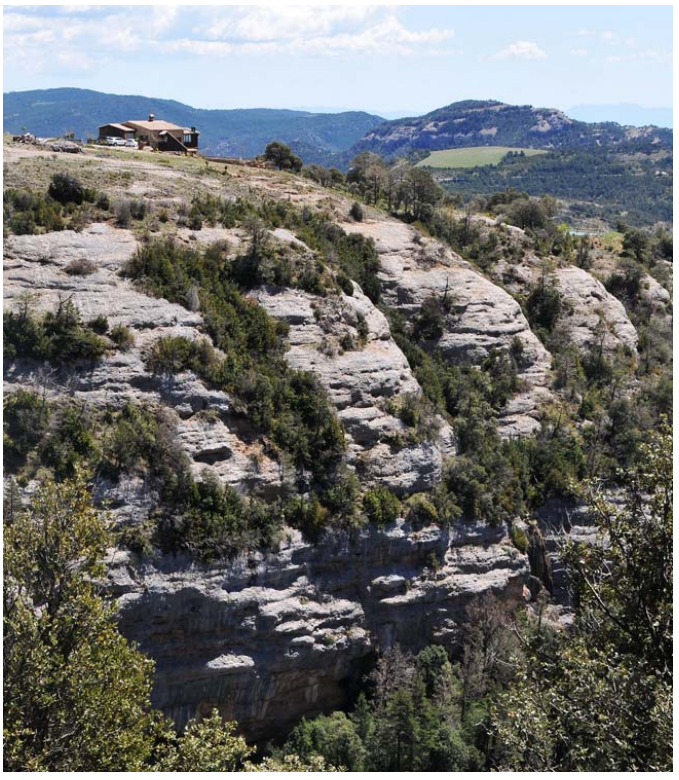

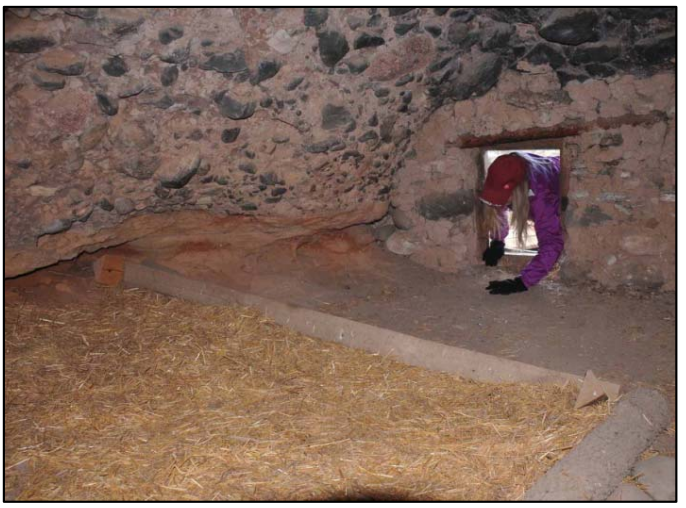

Fotos:
Superior: Vista de Canalda des del Forat Negre.
Mig: Paret de grans còdols del conglomerat.
Inferior: L'Amagatall.
Esquerra: Des de la Rasa de la Perdiu.

BIBLIOGRAFIA

EXCURSIONS

Jaume Fruitós i Sayol, 1997. "La vall de Lord. Guia turística i excursionista". Sant Llorenç de Morunys, Lleida.

Joan Guirao, 2000. "Santuari de Lord (Sòbol-Clot de Vilamala)". Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Llibre de Motxilla, núm. 65. Barcelona.

Maria Dot Padrós, Francesc Garrigós Garcia, Raimon Rovira Solà, 2010. "L'alt Solsonès. Rases i cims. 35 itineraris". Ed Cossetània. Col·lecció Azimut, núm. 111. Valls, Tarragona.

Marcel Camps i Colomés, Josep Ferràndiz i Farré, 2012. "Camins del Solsonès. 15 itineraris per la plana i la muntanya". Ed. Farell. Col. Llibre de Muntanya, núm. 25. Sant Vicenç de Castellet, Barcelona.

Cèsar Pasadas, 2012. "Vall de Lord. 16 propostes de turisme actiu". Ed. Piretània. Sabadell, Barcelona.

I els imprescindibles deu volums publicats fins ara (2001-2012) de les "Caminades populars de Canalda" que cada any organitzen els emprenedors membres de la "Comissió: Canalda 1.100 anys".

Aquesta sèrie de llibrets contenen un extens conjunt d'excursions amb informacions variades sobre història, costums, fauna, flora, arqueologia, arquitectura, folklore i molts altres aspectes de les gents i l'entorn de Canalda.

ESCALADA

Armand Ballart: "Primeras Ascensiones"
Blog Teràpia vertical.

Ediciones Desnivel, S.L.
HTTP://zonasdeescalada.com/

ESPELEOLOGIA

Jordi de Valles, 2009. "Catàleg Espeleològic de Catalunya" Volum 2. Ed. Espeleo Club de Gràcia & Federació Catalana d'Espeleologia. Barcelona.

Comissió Protecció avenc Montserrat Ubach (Federació Catalana d'Espeleologia), 2014. "Tot sobre l'Avenc Montserrat Ubach". Barcelona.

Josep Manuel Miñarro Urrestarazu; Francesc Rubinat Aumedes. www.espeleoindex.com

DESCENS D'ENGORJATS

Eduardo Gómez, 1996. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 1. Ed. Autor. Barcelona.

Eduardo Gómez, 1999. "Descenso de cañones. Lleida". Tomo 2. Ed. Autor. Barcelona.

Eduardo Gómez; Laura Tejero, 2002. "60 Descens d'Engorjats de Lleida. 30 d'aquests inèdits". CB Ediciones. Barcelona.

MAPES EXCURSIONISTES

El terme d'Odèn es troba repartit entre dos moderns mapes topogràfic - excursionistes d'Editorial Alpina.

L'extrem oriental apareix al cantó W del mapa "Vall de Lord, Port del Comte, Serra del Verd, Serra de Busa" a escala 1:25.000. I els més occidental i central els tenim al cantó E de "Muntanya d'Alinyà, Serra d'Aubenç, Serra de Turp" a escala 1:20.000, que conté doncs la major part del territori municipal.

Tots dos amb equidistància entre corbes de nivell de 10 metres i amb versions digitals configurades pels GPS Garmin o pels que porten el software Compe-GPS.